

Emilia Jakubowska

Tematyka regionalna w planach pracy przedszkola i szkoły na przykładzie regionu kurpiowskiego

*Kto będzie kochał
swój zakątek
ten Ojczyznę całą
również będzie miłował*
Adam Chętnik

„Wielki błąd jest w tych wszystkich edukacjach, które najpierw historii i czasów i krajów odległych uczyć się każą”, twierdził Stanisław Staszic, co oznacza, że poznanie świata powinno rozpocząć się od dokładnego rozpoznania własnych korzeni. Taki zabieg wychowawczy pozwala wprowadzić młodego człowieka w przeszłość regionu poprzez zapoznanie go z wybranymi elementami dorobku cywilizacyjnego najbliższej okolicy, a tym samym wpłynąć na jego poczucie zadomowienia, bez którego groziłoby mu zagubienie w zagmatwanym świecie¹.

Wartość regionu i postawy regionalnej ujawnia się w odniesieniu do jednostki. Każdy człowiek powinien posiadać tzw. poczucie zakorzenienia, które gwarantuje i określa człowiekowi miejsce, aktywizuje go we własnym środowisku i na rzecz tego środowiska.

Skuteczną ochronę tego, co najbliższe, budzenie świadomości własnych korzeni, własnej tożsamości, należy uświadomić już od wczesnego dzieciństwa. Nie ulega wątpliwości, iż wiąże się to z edukacją regionalną. Daje ona szansę naturalnego dorostnięcia człowieka od „małej” do „dużej ojczyzny”. Tą szansą jest właśnie obserwacja i współuczestnictwo w „małej ojczyźnie”.

W dobie „powrotu do korzeni” ważne jest, aby młody człowiek dostrzegął w najbliższym mu środowisku wartości regionalne i ogólnonarodowe, czyli identyfikował się z wartościami naturalnymi i kulturalnymi regionu, a równocześnie jako lokalny patriota był nie tylko otwarty na odmienności tkwiące w otaczają-

¹ L. Pawalec, *Edukacja regionalna w przedszkolu i klasach młodszych szkoły podstawowej*, Kielce 2006, s. 91.

cym go świecie, ale też na tworzenie wspólnoty środowiskowej z myślą o jej przyszłości. Jest to niezwykle ważne w społeczeństwie kultury masowej, nasilonej migracji ludności, gwałtownego naporu sztucznie wprowadzonych, kulturowo obcych elementów w środkach publicznego przekazu. Nowe elementy zawsze przenikały kulturę rodzimą i zapewne będzie tak się działo nadal ze zwiokrotnioną siłą spowodowaną rozwojem mass mediów, niemniej nie musi to wcale prowadzić do zaniku własnej tożsamości kulturowej².

Człowiek utożsamiając się z danym regionem powinien znać jego kulturę i przeszłość historyczną. Według Jerzego Nikitorowicza zadaniem edukacji jest wzmacnianie i wyzwalanie potrzeby sięgania do dziedzictwa kulturowego traktowanego do niedawna jako konserwatyzm, zacofanie, parafiańszczyzna czy zaściankowość. Człowiek funkcjonując w sieci gospodarczych, politycznych i kulturowych powiązań, jest kierowany przez struktury totalne, wzory wypracowane globalnie, a przez to może zostać społecznie skolonizowany i przyjąć nawyki centralistyczne i uniformistyczne. To sprawia, że jako antidotum, formę psychoterapii, traktuje się zwrot ku dziedzictwu kulturowemu „małej ojczyzny”, ku wspólnocie lokalno-regionalnej i z perspektywy czasu i miejsca zaczyna się nadawać wartość swojej pierwszej kulturze. Zauważa się, że specyfiką dziedzictwa kulturowego jest zdolność do trwania pewnych idei, przedmiotów, zachowań ich zobiektywizowanie, przekaz międzygeneracyjny i oddziaływanie na zachowania innych. Coraz częściej stwierdza się też, że jest to ta część kultury, która była przekazywana następnym pokoleniom i zdała egzamin trwałości w czasie. Dziedzictwo kulturowe, związane z tradycją sięgającą wielu pokoleń, zawiera immanentnie gwarancję trwałości i ulega idealizacji, stając się zbiorem wartości uświęconych, symboli otoczonych czcią i powagą. W tym kontekście rodzi się nowy etnocentryzm, który nie musi polegać na nieufności w stosunku do innych, nie musi dzielić, ale może dbać o prezentację i obronę świata zakorzenienia³.

Dziecko od najmłodszych lat chłonie i zatrzymuje w sobie to, co dzieje się w jego najbliższym otoczeniu, przez całe życie pamięta fakty z własnego dzieciństwa.

Wykorzystując w procesie dydaktycznym nieprzemijający dorobek kulturowy, społeczny i gospodarczy regionu, przedszkole może rozbudzić wyobraźnię dziecka tak, że w latach późniejszych i w wieku dojrzałym będzie ona stanowić wartościowy element kształtowania postaw patriotyzmu lokalnego

2 Ibidem, s. 91.

3 J. Nikitorowicz, *Kreowanie tożsamości dziecka*, Gdańsk 2005, s. 208.

i przywiązania do „małej ojczyzny”. Dlatego program edukacji regionalnej powinien opierać się na przeżyciach dziecka i jego emocjach⁴.

Podczas zajęć edukacji regionalnej prowadzić można różnorodne formy działania, wypowiedania się, śpiewania, inscenizacji, wywiadu oraz wycieczki i konkursy. Swoją „małą ojczyznę” dzieci poznają poprzez bezpośrednią obserwację, spotkania ze znanymi ludźmi, baśnie, legendy, wybrane elementy z historii i tradycji swojej miejscowości. U dziecka w wieku przedszkolnym tworzy się poczucie przynależności narodowej związanej z językiem i kulturą. Szczególna wrażliwość małego dziecka sprawia, że chłonie ono obrazy, kształty, barwy, zapachy i dźwięki w sposób niezwykle intensywny.

Edukacja elementarna jest pierwszym etapem kształcenia ogólnego. Ma ona zapewnić ciągłość wychowania i kształcenia. Uwzględnia indywidualną linię rozwoju każdego dziecka oraz kontekst kulturowy i społeczny. Celem edukacji elementarnej jest osiągnięcie przez dziecko optymalnego rozwoju we wszystkich sferach.

Dla zorientowania się, w jakim zakresie można realizować treści dotyczące tematyki regionalnej w przedszkolu przeanalizowałam: ABC... PROGRAM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO XXI WIEKU. Analizując kolejne hasła programowe zwróciłam uwagę na te, które dotyczą kultury regionalnej. Treści z zakresu edukacji społeczno-moralnej mają na celu wprowadzenie dziecka w życie najbliższego środowiska. Mogą być one realizowane poprzez:

- kształtowanie umiejętności dostrzegania piękna i oryginalności swojego regionu (ukszałtowanie krajobrazu, elementy folkloru):
- śpiewanie ludowych piosenek,
- wykonywanie regionalnych tańców,
- poznawanie strojów regionalnych,
- tworzenie elementów ludowych dekoracji.
- odwiedzanie miejsc związanych z historią i tradycjami swojej miejscowości, miejsca pamięci narodowej, muzea zabytki⁵.

Treści programowe dotyczące kultury ludowej regionu występują również w zakresie edukacji kulturowo-estetycznej, której celem jest budzenie w dziecku wrażliwości na wartości estetyczne. Cele te można realizować poprzez:

- interesowanie się zwyczajami i sposobami świętowania panującymi w rodzinie związanymi z wybranymi świętami i uczestniczenie w przygotowaniach do nich,

4 B. Smuda, *Regionalna edukacja wczesnoszkolna*, „Życie Szkoły” 2002, nr 2, s. 105.

5 A. Łada-Grodzicka, *ABC..., Program wychowania przedszkolnego XXI wieku*, Warszawa 2000, s. 26.

- poznawanie piosenek i tańców charakterystycznych dla twórczości ludowej własnego regionu, uczenie się prostych piosenek i układów tanecznych opartych na motywach ludowych,
- włączanie się do przygotowań świątecznych, np. samodzielne wykonywanie elementów dekoracyjnych, tradycyjnych potraw,
- poznawanie gwary ludowej (elementów) z różnych stron Polski poprzez słuchanie literatury, słuchanie i śpiewanie piosenek, wycieczki; próby naśladowania gwary w mowie potocznej,
- odwiedzanie (w miarę możliwości) skansenów, regionalnych muzeów; poznawanie elementów dawnego wyposażenia domów i chat wiejskich; oglądanie różnych eksponatów, poznawanie ich przeznaczenia i związku z ludowymi tradycjami i obrzędami,
- poznawanie kilku wybranych regionów Polski – strojów ludowych, sztuki użytkowej i zdobniczej, elementów architektury, regionalnej mowy i literatury, muzyki i tańca,
- wykonywanie prac plastycznych z wykorzystaniem wzorów i ornamentów ludowych charakterystycznych dla różnych regionów Polski,
- organizowanie kącika ludowego – zbieranie i gromadzenie akcesoriów z różnych regionów Polski,
- udział w spotkaniach z twórcami ludowymi; poznanie narzędzi, materiałów i sposobów wykonywania przedmiotów codziennego użytku i sztuki ludowej – lepienie z gliny, rzeźbienie, wyroby ze słomy z wikliny, tkanie, wykonywanie koronek, pisanek, wycinanek, pająków⁶.

Przeanalizowałam również PROGRAM WCZESNOSZKOLNEJ ZINTEGROWANEJ EDUKACJI XXI WIEKU KLASY 1-3. Szczególną uwagę zwróciłam na treści edukacyjne dotyczące kultury ludowej. Zawarte są one w dziale: KOMPETENCJE WSPÓŁŻYCIA, WSPÓŁPRACY I WSPÓŁDZIAŁANIA Z LUDŹMI. W toku nauki uczeń nabywa umiejętności:

- zna historię swojej rodziny,
- potrafi podać nazwę swojej miejscowości, regionu, jej historię i związane z nią legendy,
- zna tradycje, i obrzędy regionalne,
- dostrzega piękno i oryginalność swego regionu,
- odróżnia ludowe motywy zdobnicze swojego regionu,

6 Ibidem, s. 132-134.

- w miarę możliwości uczestniczy w utrwalaniu tradycji: śpiewa piosenki ludowe, tańczy tańce regionalne, uczestniczy w obrzędach związanych ze świętami, witanie pór roku⁷.

Z przedstawionych treści programowych widzimy, że odnoszą się one do historii i kultury ludowej regionu. Dotyczą zapoznania dzieci z zabytkami, miejscami pamięci narodowej, elementami regionalnego folkloru odnoszącego się do typowych zabudowań, stroju, literatury, muzyki i tańca.

Specyfika pracy z dziećmi w młodszym wieku szkolnym powinna być ściśle związana z uroczystym obchodzeniem świąt, kultywowaniem związanych z nimi obrzędów i zwyczajów nieco odmiennych w różnych regionach. Dobrze zorganizowana praca dydaktyczno-wychowawcza wywiera wielki wpływ na znajomość zwyczajów i obrzędów charakterystycznych dla danego środowiska lokalnego. Od nauczyciela zależy w jakie bogactwo kulturowe wyposaży swoich wychowanków i na ile ukształtuje w nich poczucie przynależności do środowiska, w którym wyrastają. Podczas codziennych zajęć i uroczystych spotkań dzieci miałyby możliwość poznać kulturę ludową, stroje, obrzędy, sztukę ludową oraz twórców ludowych. W miesięcznych planach pracy dydaktyczno-wychowawczej powinno poświęcać się dużo miejsca poznawaniu kultury i tradycji. Podczas zajęć stosować takie metody i formy pracy, które wyzwalają aktywność twórczą, spontaniczność i samodzielność w podejmowaniu zadań. Poznanie przez dzieci młodsze swojego regionu może służyć różnym ćwiczeniom z zakresu mówienia, czytania, opowiadania. Może pobudzać do ekspresji plastycznej, technicznej, muzycznej, słownej, ruchowej.

Konieczne są tu różnorodne oddziaływania wychowawcze czerpane z wielu źródeł, posługujące się różnorodnymi formami, opierające się na własnej aktywności nauczycieli i odwołujące się do osobistego doświadczenia wychowanka.

Walory edukacyjne Ziemi Kurpiowskiej

Ziemia Kurpiowska to obszar o bogatych walorach edukacyjnych. Nie ulega wątpliwości, że w poznawaniu tych walorów ogromną rolę pełnią nauczyciele. Dzięki ich aktywności, zaangażowaniu i zamiłowaniu do regionu „zakorzeniają” uczniów w ich regionalnym środowisku.

7 J. Hanisz, *Program wczesnoszkolnej zintegrowanej edukacji XXI wieku klasy 1-3*, Warszawa 1999, s. 14-17.

W wielu przedszkolach i szkołach na terenie Kurpiowszczyzny edukacja regionalna – wiedza o własnym środowisku, jego przeszłość i teraźniejszość – jest realizowana od kilku lat. Walory Ziemi Kurpiowskiej uczniowie poznają nie tylko na zajęciach przedmiotowych, ale także na zajęciach pozalekcyjnych, podczas wycieczek zarówno pieszych, rowerowych jak i autokarowych oraz uczestnicząc w imprezach folklorystycznych i uroczystościach kościelnych całego regionu.

Szkoły w rozkładach materiału przedmiotów takich jak: język polski, historia, przyroda i sztuka oraz godziny do dyspozycji wychowawcy klasy uwzględniły takie zagadnienia jak:

- obrzędy i zwyczaje na Kurpiach,
- kultywowanie dawnych regionalnych tradycji kurpiowskich,
- piękno Ziemi Kurpiowskiej w pieśniach, utworach literackich i w sztuce.
- historia Kurpiów, położenie i charakter regionu,
- przyroda Kurpiowskiej Puszczy Zielonej,
- życie Kurpiów dawniej i dziś

W szkołach przetrwał zwyczaj wicia palm przed Niedzielą Palmową. Na zajęciach sztuki i techniki uczniowie pod kierunkiem nauczyciela czy twórcy ludowego przygotowują palmy z sosny lub jałowca, które ozdabiają kwiatkami z kolorowego papieru oraz bibułowymi wstążkami. Często palmy te biorą udział w konkursach trwających od ponad 30 lat. Kultywowane są także tradycje folklorystyczne. Istnieją zespoły dziecięce, prezentujące tańce, pieśni i gwarę kurpiowską. Pochwalić się mogą takimi zespołami szkoły podstawowe w Łysych, Baranowie, Czarni, Kadzidle, Lemanie, Myszyńcu, Nowogrodzie i Zbójnej.

Podjęmowane są również inne formy propagowania i poznawania kultury kurpiowskiej, np. powstanie w Szkole Podstawowej w Łysych Izby Kurpiowskiej, w której zgromadzono ponad 430 eksponatów. W Szkole Podstawowej w Dębach organizowany jest Dzień Kultury Regionalnej. W tym dniu młodzież i rodzice przychodzą w oryginalnych strojach kurpiowskich do szkoły, poznają twórców ludowych, uczą się wycinankarstwa przy pieśniach ludowych. W Szkole Podstawowej w Lipnikach natomiast organizowany jest Dzień Kurpiowski. Tego dnia zamiast lekcji odbywają się zajęcia związane z tradycjami ludowymi i historią regionu, w których uczestniczą działacze Związku Kurpiów.

W planach edukacyjnych w wielu przedszkolach i szkołach uwzględniano wycieczki regionoznawcze. Stanowią one ciekawą formę w poznawaniu waleń Ziemi Kurpiowskiej, poza tym są bardzo lubiane przez dzieci. Podczas wycieczki uczniowie nie tylko wypoczywają, ale także w bardzo ciekawy sposób mogą poznać przeszłość i teraźniejszość regionu, miejscowości, okolicy, zwiedzić w nich zabytki, rezerваты przyrody z okazami fauny i flory. Atrak-

cyjne wycieczki o dużych walorach edukacyjnych można zorganizować do wielu miejscowości tj. Czarni, Kadzidła, Łysych, Myszyńca, Nowogrodu. Są one bogate w obiekty do zwiedzania, nie mówiąc o urokach przyrody.

Kurpie należą obecnie do najciekawszych regionów etnograficznych w Polsce. Odznaczają się malowniczością kultury, o którą trzeba dbać i robić wszystko, aby ją zachować.

Zakończenie

Pielęgnowanie tożsamości regionalnej jest bardzo ważne. Każdy powinien mieć swoją „małą ojczyznę”. Wszelkie zadania, jakie społeczność lokalna powinna realizować to te, które zmierzają do upowszechniania wiedzy o swoim regionie i popularyzacji kultury ludowej.

Dziecko od czesnego dzieciństwa żyje sprawami swego najbliższego środowiska. Poznaje przyrodę, otoczenie społeczne, elementy kultury w ich naturalnej postaci.

Dorobku kultury ludowej nikt nie powinien odrzucać, gdyż dotyczy nas samych. Przekazywany jest z pokolenia na pokolenie. Jest dla nas cenną pamiątką z dawnych czasów.

Ziemia Kurpiowska to region, o który bardzo dbają jej gospodarze, zdając sobie sprawę, iż troska o własny region, jego tożsamość, wzbogacają osobowość ludzką.

Współodpowiedzialność za region powinna rodzić się już od najmłodszych lat. Ważną więc rolę pełnią tu zadania szkoły i programy, realizowane przez dyrektorów, wychowawców i nauczycieli. To właśnie oni zapoznają swoich wychowanków z pięknem własnego kraju i regionu na zajęciach wszystkich przedmiotów, a także na zajęciach pozalekcyjnych.

Edukacja regionalna integrując wiedzę przyrodniczą, historyczną, artystyczną i społeczną oraz inną poznawaną na różnych przedmiotach nauczania, umożliwi pewną syntezę wiedzy o samym człowieku i otaczającym go świecie.

SUMMARY: Regional education in schools and kindergartens' timetables in case of Kurpie region

The aim of the paper is to reveal that recognition of the region by youngsters and preservation of home environment, awareness of their own roots, and identity combines with regional education. It is important to dedicate bigger part of schools and kindergartens' timetable to study culture and tradition of the region.